

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Нерода Неоніла Вікторівна,

кандидат наук з фізичного виховання спорту, доцент
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID ID: 0000-0002-9207-6023

Хіменес Христина Робертівна,

доктор наук з фізичного виховання спорту, доцент
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID ID: 0000-0002-8677-6701

Азарова Наталія Миколаївна,

магістр фізичної культури і спорту
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID ID: 0009-0007-7232-3553

Пітин Мар'ян Петрович,

доктор наук з фізичного виховання спорту, професор
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID ID: 0000-0002-3537-4745

Булгаков Олексій Ігорович,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Державного університету «Житомирська політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-8800-2067

Мичка Іван В'ячеславович,

кандидат педагогічних наук, доцент
Державного університету «Житомирська політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-9984-3451

Багатьма фахівцями підкреслюється значення спорту як потужного інструменту соціалізації, інтеграції та реабілітації осіб з інвалідністю та ветеранів бойових дій. Міжнародний досвід демонструє ефективність спорту як засобу фізичного та психологічного відновлення, підвищення самооцінки та якості життя. Мета: узагальнення організаційно-правових основ міжнародної практики з організації спортивної діяльності ветеранів війни та визначення напрямів їх адаптації до українських реалій. У роботі використано комплекс методів: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, документальний метод, індукцію та дедукцію, аналогію, абстрагування і конкретизацію, а також порівняння. В Україні спорт ветеранів війни почав активно розвиватися лише після 2014 року, а повномасштабне вторгнення 2022 року зумовило різке зростання кількості осіб з інвалідністю, що актуалізувало потребу у створенні системної моделі підтримки та соціальної інтеграції через спорт. Важливу роль відіграє міжнародне співробітництво, яке забезпечує обмін досвідом, організацію спільних програм та розвиток інноваційних підходів до спортивної реабілітації. Загальною тенденцією є перехід від вузького реабілітаційного впливу до комплексної підтримки ветеранів, де спорт розглядається як інструмент соціальної інтеграції, професійної реалізації та довготривалої підтримки. Використання новітніх технологій, таких як VR, телемедицина та штучний інтелект, відкриває нові перспективи для персоналізованих програм реабілітації. Дослідження підкреслює актуальність гармонізації нормативно-правової бази України з європейськими стандартами та необхідність створення цілісної системи організації спортивної діяльності ветеранів війни, що сприятиме їхній реабілітації, соціальній адаптації та інтеграції у суспільство. У висновках наведено характеристику моделей: США та Велика Британія мають найбільш розвинені системи, що поєднують державне фінансування та благодійні ініціативи, інтегруючи спорт у систему охорони здоров'я та соціальної підтримки; Німеччина та Нідерланди реалізують інклюзивні моделі, де ветерани інтегровані у загальну систему адаптивного спорту; Канада та Австралія пропонують комплексні програми, які враховують потреби сімей ветеранів та можливості працевлаштування у спортивній сфері; Франція застосовує централізовану модель, інтегруючи ветеранів у загальну систему адаптивного спорту без створення окремих програм.

Ключові слова: спорт, соціалізація, реабілітація, особи з інвалідністю, якість життя, соціальна інтеграція, міжнародне співробітництво.

Neroda Neonila, Khimenes Khrystyna, Azarova Nataliia, Pityn Maryan, Bulhakov Oleksii, Mychka Ivan.
Organizational and legal approaches to organizing sports activities for war veterans in international practice

Many experts emphasize the importance of sport as a powerful tool for socialization, integration, and rehabilitation of persons with disabilities and combat veterans. International experience demonstrates the effectiveness of sport as a means of physical and psychological recovery, enhancing self-esteem and quality of life. Purpose: to summarize the organizational and legal foundations of international practice in organizing sports activities for war veterans and to identify directions for their adaptation to Ukrainian realities. The study employed a set of methods: theoretical analysis and synthesis of scientific and methodological literature, documentary method, induction and deduction, analogy, abstraction and concretization, as well as comparison. In Ukraine, sports for war veterans began to actively develop only after 2014, while the full-scale invasion of 2022 led to a sharp increase in the number of persons with disabilities, highlighting the need to create a systemic model of support and social integration through sport. International cooperation plays an important role, ensuring the exchange of experience, organization of joint programs, and development of innovative approaches to sports rehabilitation. The general trend is a transition from narrow rehabilitative impact to comprehensive support for veterans, where sport is viewed as a tool of social integration, professional realization, and long-term support. The use of modern technologies, such as VR, telemedicine, and artificial intelligence, opens new perspectives for personalized rehabilitation programs. The study emphasizes the relevance of harmonizing Ukraine's regulatory framework with European standards and the necessity of creating a holistic system for organizing sports activities for war veterans, which will contribute to their rehabilitation, social adaptation, and integration into society. The models are characterized as follows: the USA and the UK have the most developed systems, combining state funding and charitable initiatives, integrating sport into healthcare and social support systems; Germany and the Netherlands implement inclusive models, where veterans are integrated into the general system of adaptive sports; Canada and Australia offer comprehensive programs that take into account the needs of veterans' families and employment opportunities in the sports sector; France applies a centralized model, integrating veterans into the general system of adaptive sports without creating separate programs.

Key words: sport, socialization, rehabilitation, persons with disabilities, quality of life, systemic support model, social integration, international cooperation.

Вступ. Спорт виступає важливим інструментом соціалізації та інтеграції осіб у суспільство, особливо тих, хто має інвалідність чи зазнав наслідків війни. Міжнародний досвід (Паралімпійський, Дефлімпійський рухи, Спеціальні Олімпіади, Ігри Воїнів та Ігри Нескорених) доводить значний потенціал спорту як засобу реабілітації, психологічного відновлення та підвищення якості життя [1; 3; 5]. В Україні розвиток спорту ветеранів війни розпочався лише після 2014 року, а повномасштабне вторгнення різко збільшило кількість осіб з інвалідністю, які потребують ефективної інтеграції та соціального захисту [1; 2].

У цих умовах спорт стає не лише сферою фізичної активності, а й ключовим чинником соціальної політики, що сприяє реабілітації, адаптації та особистісному розвитку. Водночас нормативно-правове регулювання цієї сфери залишається фрагментарним і потребує гармонізації з європейськими стандартами [7; 9; 11; 12]. Саме тому дослідження організаційно-правових підходів до розвитку спорту осіб з інвалідністю та ветеранів війни є надзвичайно актуальним для сучасної України.

Мета статті: узагальнити організаційно-правові основи міжнародної практики з організації спортивної діяльності ветеранів війни.

Матеріали та методи. Використано наступні методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури; документальний метод; індукція і дедукція; аналогія; абстрагування і конкретизація; порівняння.

Результати дослідження. Коли військовослужбовці повертаються додому з пораненнями, що суттєво змінюють їхнє життя, суспільство має моральний обов'язок забезпечити їм належну підтримку та умови для відновлення. Одним із найефективніших інструментів такої допомоги виступає спорт, який сприяє фізичній та психологічній реабілітації. За успішною інтеграцією ветерана через спортивну діяльність стоїть складна

система правових норм, державних програм та міжнародної співпраці.

Сполучені Штати Америки сформували одну з найбільш розвинених систем спортивної підтримки ветеранів, що стало результатом участі країни у численних воєнних конфліктах, які призвели до значної кількості поранених військовослужбовців. Лише після воєн в Іраку та Афганістані понад 50 тисяч американських військових отримали поранення. Правові засади підтримки ветеранів закріплені у статті 38 Кодексу США («Закон про ветеранів»), який регулює широкий спектр питань – від медичного забезпечення до реабілітації. Хоча спорт не був ключовим елементом при ухваленні закону у 1958 році, з часом його положення були розширені, включивши спортивні та рекреаційні програми як важливу складову відновлення.

Департамент у справах ветеранів США (VA) керує найбільшою у світі системою медичної та реабілітаційної допомоги ветеранам, яка щорічно обслуговує понад 9 мільйонів осіб. У 2010 році було започатковано Програму адаптивного спорту (VA Adaptive Sports Program), що стала прикладом для багатьох країн. Вона регулюється спеціальними нормативними актами та щорічними директивами Конгресу щодо фінансування й охоплює понад 20 видів спорту – від класичних, як баскетбол на візках та легка атлетика, до екстремальних, як скелелазіння чи серфінг. Щорічно у програмі беруть участь понад 10 тисяч ветеранів.

Особливістю американської моделі є інтеграція спортивних програм у систему охорони здоров'я ветеранів. Спорт розглядається не як додатковий елемент, а як невід'ємна частина медичної реабілітації: лікарі VA можуть призначати участь у спортивних заходах так само, як фізіотерапію чи медикаментозне лікування. Це забезпечує фінансування участі ветеранів у програмах за рахунок медичного страхування. Важливою складовою є Національні ігри ветеранів на кріслах колісних

(National Veterans Wheelchair Games), що проводяться з 1981 року та щорічно збирають понад 600 учасників. Участь у цих змаганнях повністю фінансується державою, включаючи транспорт, проживання та харчування, що робить їх найбільшими у світі спортивними подіями для ветеранів з інвалідністю.

Важливим нормативним документом у сфері підтримки спорту є Закон про паралімпійську та олімпійську підготовку (Paralympic and Olympic Training Act), ухвалений у 1978 році та неодноразово оновлений [4]. Він забезпечує федеральну підтримку діяльності Олімпійського та Паралімпійського комітетів США, включаючи програми для ветеранів. Значна кількість військових ветеранів досягла високих результатів у паралімпійському спорті: наприклад, на Паралімпійських іграх 2016 року в Ріо-де-Жанейро понад 15% складу збірної США становили ветерани.

Фінансування спортивних програм для ветеранів у США є найбільшим у світі. У 2023 фінансовому році бюджет Програми адаптивного спорту перевищив 13 мільйонів доларів. Крім того, численні приватні організації, такі як «Wounded Warrior Project» та Team RWB, інвестують сотні мільйонів доларів у розвиток спортивних та рекреаційних програм для ветеранів.

Велика Британія має давні традиції підтримки поранених військовослужбовців, що сягають часів Першої світової війни. Сучасна система базується на поєднанні державної допомоги та активної діяльності благодійних організацій, що відображає британську модель громадської відповідальності. Правову основу складають «Закон про Збройні сили» 2011 року (Armed Forces Act 2011) та «Пакт про Збройні сили» (Armed Forces Covenant), який визначає моральні та політичні зобов'язання держави щодо підтримки військових, ветеранів та їхніх родин. У 2022 році частину положень Пакту було закріплено законодавчо через «Закон про Збройні сили» 2021 року (Armed Forces Act 2021).

Серед найвідоміших благодійних організацій – «Help for Heroes», заснована у 2007 році. Вона надає комплексну допомогу ветеранам та їхнім сім'ям, спрямовану на зміцнення фізичного й психічного здоров'я, соціальну інтеграцію та добробут. Щорічно організація підтримує понад 25 тисяч осіб, витрачаючи значну частину бюджету (понад 10 мільйонів фунтів) на спортивні та рекреаційні програми. Створена мережа центрів по всій країні забезпечує ветеранам доступ до сучасних спортивних залів, басейнів та спеціалізованого обладнання. Крім того, організація проводить щорічні національні змагання – *Community Sports Series*, що включають регіональні та фінальні етапи.

Особливе місце займають Ігри Нескорених (Invictus Games), започатковані принцом Гаррі у 2014 році після його візиту до США. Назва «Invictus» («непереможений») символізує силу духу та подолання труднощів [11; 12]. Фонд Ігор Нескорених (Invictus Games Foundation), що діє на основі Королівської Хартії, організовує змагання раз на два роки в різних країнах світу. У них беруть участь понад 500 ветеранів із більш ніж 20 держав. На відміну від Паралімпійських ігор, Ігри

Нескорених акцентують увагу не лише на спортивних результатах, а передусім на процесі реабілітації через спорт [6]. Девіз змагань – «I am» («Я є!») – підкреслює унікальність та індивідуальність кожного учасника.

Юридична структура Ігор Нескорених ґрунтується на міжнародних угодах між країнами-учасницями, які визначають порядок фінансування, відбору спортсменів та організаційні аспекти проведення змагань. Значну фінансову підтримку іграм надає уряд Великої Британії через гранти Департаменту цифрових технологій, культури, медіа та спорту (Department for Digital, Culture, Media and Sport).

Британська модель також передбачає розвинену систему спортивних клубів для ветеранів. Прикладом є Battle Back Centre, розташований у Національному спортивному центрі Лілleshолл (Lilleshall National Sports Centre), який спеціалізується на спортивній реабілітації військовослужбовців. Його діяльність фінансується спільно Міністерством оборони, благодійними організаціями та лотереєю «UK Sport».

Німеччина, враховуючи історичний досвід двох світових воєн та складне ставлення до мілітаризму, розробила власну модель підтримки ветеранів. Вона базується на принципах соціальної держави та федералізму, де відповідальність розподілена між федеральним урядом і землями. Основним законодавчим актом є Федеральний закон про забезпечення ветеранів війни (Bundesversorgungsgesetz), ухвалений у 1950 році для підтримки ветеранів Другої світової війни та згодом доповнений положеннями для військовослужбовців Бундесверу, поранених у міжнародних місіях. Закон охоплює медичне забезпечення, пенсії, професійну реабілітацію та рекреаційні програми.

Особливе значення має стаття 11а цього закону, яка присвячена спортивній реабілітації та зобов'язує уряд і землі забезпечувати доступ ветеранів з інвалідністю до спортивних програм. Це включає фінансування спеціалізованих центрів, підготовку тренерів та покриття витрат на обладнання. Важливу роль у реалізації цих положень відіграє Німецька спортивна федерація для людей з інвалідністю (Deutscher Behindertensportverband), що об'єднує понад 6,000 клубів і понад 500,000 членів, серед яких значна кількість ветеранів.

Німецька модель наголошує на інтеграції ветеранів у загальну систему адаптивного спорту, а не на створенні окремих програм лише для військових. Це відповідає концепції інклюзії та нормалізації, коли ветерани займаються спортом разом із цивільними особами з інвалідністю, що сприяє соціальній інтеграції та зменшенню стигматизації. Додатково уряд підтримує участь ветеранів у міжнародних змаганнях: у 2023 році Бундестаг виділив грант у розмірі 2 мільйони євро для підготовки та участі німецької команди в Іграх Нескорених.

Канада сформувала власну модель підтримки ветеранів, яка відображає цінності мультикультуралізму, рівності та інклюзії. Активна участь канадських військових у міжнародних миротворчих місіях призвела

до появи нового покоління ветеранів із фізичними та психологічними травмами. Правову основу складають Закон «Про добробут ветеранів» (Veterans Well-being Act, 2005) та Закон «Про відновлення та компенсацію членам та ветеранам канадських збройних сил» (Canadian Forces Members and Veterans Re-establishment and Compensation Act). Вони замінили застаріле законодавство часів Першої світової війни та створили сучасну систему підтримки, яка враховує широкий спектр потреб ветеранів.

Управління у справах ветеранів Канади (Veterans Affairs Canada, VAC) є федеральним міністерством, яке відповідає за комплексну підтримку ветеранів. На відміну від Департаменту у справах ветеранів США, що головним чином зосереджується на медичному забезпеченні, VAC має ширший мандат, охоплюючи соціальну інтеграцію, професійну реабілітацію та підтримку сімей військовослужбовців.

Фінансування спортивних програм здійснюється через ініціативу «Фонд благополуччя ветеранів та їхніх сімей» (Veteran and Family Well-Being Fund), який надає гранти організаціям, що розробляють інноваційні проекти для покращення добробуту ветеранів. Значна частина цих грантів спрямована саме на спортивні та рекреаційні заходи.

Важливу роль у системі підтримки відіграє «Фонд справжньої патріотичної любові» (True Patriot Love Foundation), заснований у 2009 році. Організація інвестувала понад 50 мільйонів канадських доларів у програми для військовослужбовців, ветеранів та їхніх родин, включаючи спортивні та оздоровчі проекти. Фонд співпрацює з VAC та отримує підтримку від корпорацій і приватних донорів.

Особливістю канадської моделі є акцент на сімейних програмах: багато спортивних заходів організовані так, щоб у них могли брати участь не лише ветерани, а й члени їхніх родин. Це відображає розуміння того, що наслідки військової служби впливають на всю сім'ю, а процес реабілітації має бути комплексним.

Канада була однією з країн-засновниць Ігор Нескорених і приймала їх у Торонто в 2017 році [12]. Підготовка до цієї події сприяла значним інвестиціям у спортивну інфраструктуру для ветеранів: федеральний уряд виділив 15 мільйонів канадських доларів, а уряд провінції Онтаріо – ще 10 мільйонів.

Канадська система також приділяє увагу підтримці ветеранів із числа корінних народів. Зважаючи на те, що представники корінних спільнот служать у збройних силах у непропорційно великій кількості, для них створюються спеціальні програми, які інтегрують традиційні практики у спортивну реабілітацію.

В Австралії ветерани займають особливе місце в національній ідентичності. День Австралійського та Новозеландського армійського корпусу (ANZAC Day), що відзначається 25 квітня, є одним із ключових національних свят, присвячених пам'яті військовослужбовців. Це глибоке шанування військових відображається у всеохоплюючій системі підтримки ветеранів, яка включає спортивні програми.

Департамент у справах ветеранів Австралії (Department of Veterans' Affairs, DVA) забезпечує підтримку понад 200,000 ветеранів. Його діяльність регулюється Законом «Про пільги ветеранів» (Veterans' Entitlements Act, 1986) та Законом «Про військову реабілітацію та компенсацію» (Military Rehabilitation and Compensation Act, 2004), що створюють правову основу для медичної допомоги, компенсацій та реабілітаційних послуг.

У 2016 році Департамент у справах ветеранів Австралії започаткував Програму спорту та благополуччя ветеранів (Veteran Sport and Wellbeing Program), яка надає гранти спортивним організаціям для створення спеціалізованих програм, орієнтованих на потреби ветеранів. Фінансування охоплює широкий спектр активностей – від традиційних командних видів спорту до йоги, серфінгу та кінної терапії. Щорічний бюджет програми перевищує 5 мільйонів австралійських доларів.

Серед провідних благодійних структур варто відзначити «Wounded Warriors Australia», засновану у 2013 році за прикладом американської Wounded Warrior Project. Організація приділяє особливу увагу психічному здоров'ю та фізичній реабілітації ветеранів через спорт, пропонуючи програми з веслування, велоспорту, регбі та крикету.

Австралія відіграла ключову роль у становленні Ігор Нескорених. Ідея міжнародних змагань для поранених військовослужбовців була розвинена після візиту принца Гаррі до США у 2013 році та його подальшої поїздки до Австралії. У 2018 році Сідней приймав Ігри Нескорених, що сприяло зростанню суспільної обізнаності про спортивні програми для ветеранів [9].

Паралімпійський комітет Австралії активно співпрацює з ветеранами, багато з яких досягли високих результатів у паралімпійському спорті. Яскравим прикладом є Кертіс Макграт, військовослужбовець, який втратив обидві ноги внаслідок вибуху в Афганістані та здобув золоті медалі у пара каное на Паралімпійських іграх 2016 та 2020 років.

Особливістю австралійської моделі є Програма працевлаштування ветеранів (Veteran Employment Program), що сприяє інтеграції ветеранів у спортивну сферу. Вона ґрунтується на визнанні того, що навички, набуті під час військової служби – лідерство, командна робота, дисципліна – є цінними для кар'єри у спорті та фізичній культурі.

Нідерланди розробили прагматичну модель підтримки ветеранів, яка акцентує увагу на інтеграції у суспільство та використанні спорту як інструменту соціальної реабілітації. Вона характеризується високим рівнем координації між урядовими структурами, військовими та цивільними організаціями. Правову основу складає Закон «Про правовий статус військовослужбовців» (Wet rechtspositie militairen) та спеціальний «Закон про ветеранів» (Veteranenwet), ухвалений у 2014 році.

Центральним координатором є Інститут ветеранів (Veteraneninstituut), який працює під егідою Міністерства оборони та співпрацює з цивільними партнерами.

Одним із його пріоритетів є розвиток спортивних програм як засобу фізичної та психологічної реабілітації.

Ігри Нескорених уперше відбулися в Гаазі у 2020 році (перенесені на 2022 через пандемію COVID-19). Підготовка до змагань сприяла значним інвестиціям у спортивну інфраструктуру для людей з інвалідністю: уряд Нідерландів виділив понад 20 мільйонів євро.

Організація ветеранів Нідерландів (Nederlandse Veteranen Organisatie), що представляє інтереси понад 140,000 ветеранів, активно просуває спортивні програми та співпрацює з цивільними федераціями для інтеграції ветеранів у регулярні спортивні заходи. Особливістю голландського підходу є акцент на профілактиці посттравматичного стресового розладу (ПТСР) через спорт. Дослідження показали, що регулярна участь у спортивній діяльності значно знижує симптоми ПТСР, що стало основою для створення спеціальних програм, які поєднують фізичну активність із психологічною підтримкою [5].

Французька система підтримки ветеранів ґрунтується на традиціях сильної централізованої держави та республіканських принципах рівності й солідарності. Враховуючи довгу історію військових конфліктів, включно з колоніальними війнами та сучасними міжнародними операціями, Франція має значну кількість ветеранів. Основним нормативним документом є Кодекс про пенсії для військовослужбовців з інвалідністю та жертв війни (Code des pensions militaires d'invalidité et des victimes de guerre), який був кодифікований у 1951 році та забезпечує комплексну систему пенсій, медичної допомоги та реабілітаційних послуг [1].

Ключову роль у реалізації державної політики відіграє Національне управління у справах ветеранів та жертв війни (Office national des anciens combattants et victimes de guerre, ONACVG), що має широку мережу регіональних представництв у Франції та за її межами. Це дозволяє забезпечувати підтримку ветеранам незалежно від їхнього місця проживання. Важливим елементом є діяльність Fédération Française Handisport, яка координує понад 1,300 спортивних клубів і пропонує ветеранам більше ніж 50 видів адаптивного спорту.

Французький підхід підкреслює принцип рівності: ветерани не виділяються як окрема привілейована група, а розглядаються як громадяни, що мають рівні права на участь у спортивних програмах. Таким чином, спеціалізовані ініціативи інтегровані у загальну систему адаптивного спорту. Окремо варто відзначити програму Programme d'Accompagnement Global Sportif (PAGS), яка поєднує спортивну діяльність із психологічним консультуванням та соціальною підтримкою, демонструючи позитивні результати у зменшенні симптомів ПТСР та депресії серед ветеранів.

Міжнародне співробітництво у сфері спорту ветеранів значно активізувалося протягом останніх двох десятиліть. НАТО створило низку ініціатив, зокрема

Робочу групу з питань реабілітації (NATO Rehabilitation Working Group), яка координує обмін досвідом у медичній та спортивній реабілітації, а також Спортивний комітет НАТО (NATO Sports Committee), що організовує тренувальні табори, семінари та міжнародні змагання з акцентом на адаптивний спорт. Європейський Союз підтримує транскордонні проекти через програму Erasmus+Sport, спрямовану на соціальну інклюзію ветеранів.

Важливим напрямом міжнародної співпраці є наукові дослідження ефективності спортивної реабілітації. Спільні проекти США, Великої Британії та Австралії довели позитивний вплив групових спортивних програм на психічне здоров'я ветеранів. Перспективи розвитку включають інтеграцію новітніх технологій – віртуальної реальності, телемедицини та штучного інтелекту – для створення персоналізованих програм реабілітації. Зростає також усвідомлення необхідності довготривалої підтримки, що охоплює перехід від реабілітації до рекреації та від спорту до професійної зайнятості, забезпечуючи більш комплексний підхід до інтеграції ветеранів у суспільство [6; 7].

Висновки. Організаційно-правові підходи до спортивної діяльності ветеранів війни в різних країнах мають свої характерні особливості:

– США та Велика Британія створили найбільш розвинені системи спортивної підтримки ветеранів, що поєднують державне фінансування та потужний благодійний сектор. У США спорт інтегрований у систему охорони здоров'я ветеранів, а у Великій Британії значну роль відіграють благодійні організації та Ігри Нескорених, які стали міжнародним символом реабілітації через спорт.

– Німеччина та Нідерланди демонструють моделі, засновані на принципах соціальної держави та інклюзії. Ветерани інтегровані у загальну систему адаптивного спорту разом із цивільними особами з інвалідністю, що сприяє соціальній інтеграції та зменшенню стигматизації. Особливий акцент робиться на профілактиці ПТСР та розвитку спеціалізованих програм.

– Канада та Австралія розвивають комплексні системи підтримки, які враховують не лише фізичну та психологічну реабілітацію, а й соціальну інтеграцію ветеранів та їхніх сімей. Унікальними рисами є акцент на сімейних програмах у Канаді та програма працевлаштування ветеранів у спортивній сфері в Австралії. Обидві країни активно долучаються до Ігор Нескорених, що стимулює інвестиції у спортивну інфраструктуру.

– Франція реалізує централізовану модель підтримки ветеранів, де спорт інтегрований у загальну систему адаптивного спорту без створення окремих «привілейованих» програм. Важливим є поєднання спортивної діяльності з психологічною та соціальною підтримкою, що відповідає республіканським принципам рівності та солідарності.

Література:

1. Жарська Н., Будзин В. Фізкультурно-спортивна реабілітація у сфері фізичної культури та спорту. Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфері обслуговування : тези доп. V Міжнар. наук.– практ. конф. / за заг. ред. Н. Павленчик. Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2023. С. 204–206.
2. Український центр з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю : Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.invasport.org.ua/> (дата звернення: 28.10.2025).
3. Anderson D. Social capital and quality of life in persons with mobility impairments through adaptive sport participation. *Sport in Society*. 2017. Vol. 20, № 9. P. 1369–1388.
4. Deaflympics : Official website. URL: <https://www.deaflympics.com/> (accessed: 05.11.2025).
5. Hums M. A., Moorman A. M., Wolff E. A. The inclusion of the Paralympics in the Olympic and Amateur Sports Act: Legal and policy implications for integration of athletes with disabilities into the United States Olympic Committee. *Journal of Sport and Social Issues*. 2003. Vol. 27, № 3. P. 261–275.
6. IPC Athlete Classification Code. International Paralympic Committee. 2015. URL: <https://www.paralympic.org/classification-code> (accessed: 08.11.2025).
7. Jeong Y., Block M., Sterling M. Promoting inclusion through unified sports: The Special Olympics experience. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*. 2018. Vol. 89, № 2. P. 9–13.
8. Legg D., Steadward R. The Paralympic Games and 60 years of change (1948-2008): Unification and restructuring from a disability and medical to a sport-based philosophy. *Sport in Society*. 2011. Vol. 14, № 9. P. 1099–1115.
9. Military Sports Rehabilitation Programs: International Perspectives. NATO Science for Peace and Security Series. Brussels, 2020. 156 p.
10. Misener L., Darcy S., Legg D., Gilbert K. Beyond Olympic legacy: Understanding Paralympic legacy through a thematic synthesis. *Journal of Sport Management*. 2013. Vol. 27, № 4. P. 329–341.
11. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. URL: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/> (accessed: 18.11.2025).
12. Vanlandewijck Y. C., Thompson W. R. The Paralympic Athlete: Handbook of Sports Medicine and Science. Oxford : Wiley-Blackwell, 2011. 368 p.

References:

1. Zharska, N., & Budzyn, V. (2023). Fizkul'turno-sportyvna reabilitatsiia u sferi fizychnoi kultury ta sportu [Physical culture and sports rehabilitation in the field of physical culture and sports]. In N. Pavlenchuk (Ed.), *Ekonomiko-sotsial'ni vidnosyny v haluzi fizychnoi kultury ta sferi obsluhovuvannia: tezy dopovidei V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 204–206). Lviv: LDUFK imeni Ivana Bobers'koho.
2. Ukrain's'kyi tsentr z fizychnoi kultury i sportu osib z invalidnistiu [Ukrainian Center for Physical Culture and Sports of Persons with Disabilities]. (2025, October 28). Retrieved from <http://www.invasport.org.ua/>
3. Anderson, D. (2017). Social capital and quality of life in persons with mobility impairments through adaptive sport participation. *Sport in Society*, 20(9), 1369–1388.
4. Deaflympics. (2025, November 5). Official website. Retrieved from <https://www.deaflympics.com/>
5. Hums, M. A., Moorman, A. M., & Wolff, E. A. (2003). The inclusion of the Paralympics in the Olympic and Amateur Sports Act: Legal and policy implications for integration of athletes with disabilities into the United States Olympic Committee. *Journal of Sport and Social Issues*, 27(3), 261–275.
6. International Paralympic Committee. (2015). IPC Athlete Classification Code. Retrieved November 8, 2025, from <https://www.paralympic.org/classification-code>
7. Jeong, Y., Block, M., & Sterling, M. (2018). Promoting inclusion through unified sports: The Special Olympics experience. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 89(2), 9–13.
8. Legg, D., & Steadward, R. (2011). The Paralympic Games and 60 years of change (1948–2008): Unification and restructuring from a disability and medical to a sport-based philosophy. *Sport in Society*, 14(9), 1099–1115.
9. NATO. (2020). Military sports rehabilitation programs: International perspectives. Brussels: NATO Science for Peace and Security Series.
10. Misener, L., Darcy, S., Legg, D., & Gilbert, K. (2013). Beyond Olympic legacy: Understanding Paralympic legacy through a thematic synthesis. *Journal of Sport Management*, 27(4), 329–341.
11. United Nations. (2025, November 18). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/>
12. Vanlandewijck, Y. C., & Thompson, W. R. (2011). *The Paralympic athlete: Handbook of sports medicine and science*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Дата першого надходження статті до видання: 21.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.05.2026